

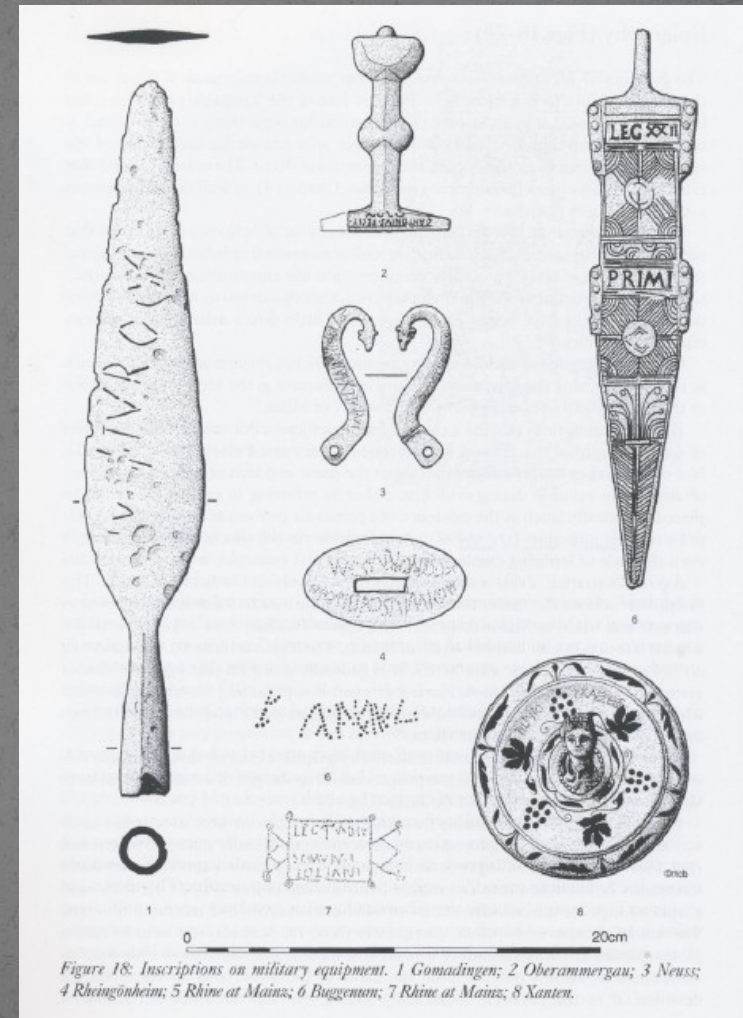
Antické reálie

10

Starověký Řím:
Vojenství I.

Historické prameny

- písemné prameny
 - literární památky
 - epigrafické památky
 - ostatní - papýry a destičky
- hmotné prameny
 - archeologické nálezy
 - architektura
 - výstroj, výbroj
 - umělecké památky
 - monumenty
 - náhrobky

Písemné prameny

Literární památky - dějepisectví

- tendenční - výběr nejzajímavějších a nejdramatičtějších událostí
- literární styl někdy přednější než historická přesnost
- jen minimální zmínky o každodenním životě vojáků a jejich úkolech v době míru
- minimální popis výzbroje, výstroje, zásobování a bojové taktiky
- stručné topografické informace

- autoři

Polybios (asi 201-120 př. Kr.)

- řecký historik píšící ve 40 letech 2. st. př. Kr.
- do Říma se dostává jako rukojmí => přítel a učitel Scipiona Aemiliana - účastnil se s ním obléhání Kartága v letech 147-146
- ve svém díle podrobně pojednává o římské armádě - její organizaci, vybavení a výstavbě pochodových táborů

Titus Livius (59 př. Kr. – 17 po Kr.)

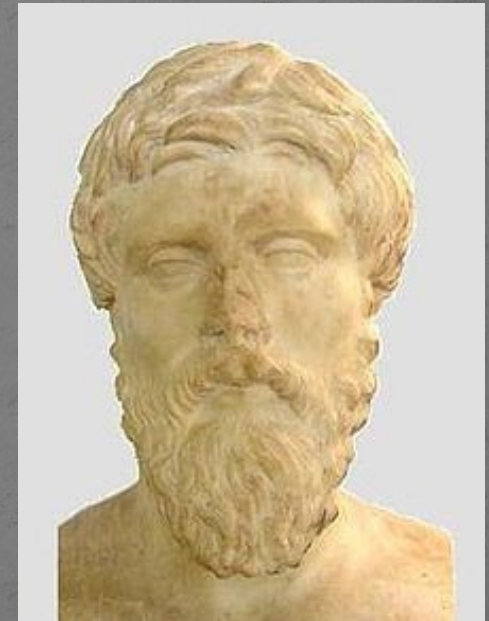
- obsáhlé pojednání o římských dějinách
- méně spolehlivý než Polybius - historické nepřesnosti

Appianos (2. pol. 2. st. po. Kr.)

- řecký historik z Alexandrie
- řecky psané Římské dějiny (24 knih) - nedochovány celé - popis občanských válek
- informace ze starších autorů

Plutarchos (asi 46-120 po Kr.)

- životopisec, vyslanec v Římě
- 46 životopisů řeckých a římských osobností
- informace ze starších autorů

Gaius Iulius Caesar (100-44 př. Kr.)

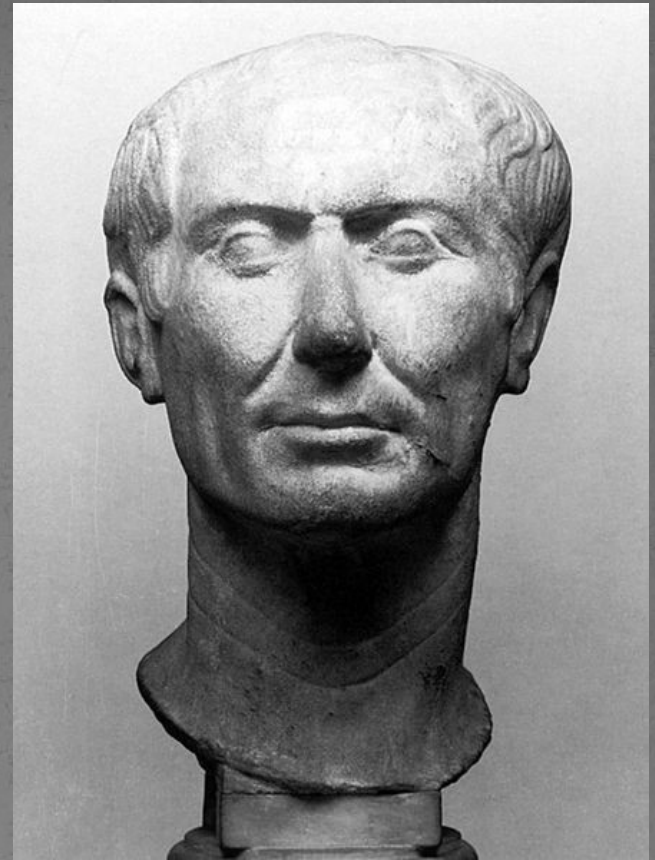
- zprávy o válečných taženích
 - Zápisky o válce galské - nejstarší literární zpráva o Germánech (odlišení od Keltů)
 - Zápisky o válce občanské

Tacitus (55-120 po Kr.)

- římský dějepisec
- informace o římském vojsku na počátku principátu

Josephus Flavius (37 - asi 100 po Kr.)

- židovský dějepisec
- jeden z vůdců židovského povstání proti Římu => zajat, ale brzo propuštěn
- O válce židovské
- velmi podrobný popis římské armády

Ammianus Marcellinus (asi 330 – kolem 400 po Kr.)

- dějepisec
- dílo *Res Gestae*
- podrobné popisy tažení a obléhání, přičemž čerpal z vlastních zkušeností - štábní důstojník při tažení Iulia Apostaty proti Peršanům

- součástí literární tradice jsou i teoretická díla - vojenské příručky
 - nejsou zcela přesné v popisu armády => sklony k popisu ideálního stavu, nikoliv stavu skutečného

- autoři

Frontinus Sextus Iulius (asi 40 – 105 po Kr.)

- vojevůdce
- dílo - O válečných lstech (*Stratégémata*)
 - popis struktury armády za principátu

Arriános (asi 95 - 175 po Kr.)

- císařský důstojník => konsul
- díla - Dějiny Alanů
- Taktické umění

Pseudo-Hyginos

- tvořil za vlády Traiana
- dílo - O opevňování tábora (*De munitioibus castrorum*)

Vegetius Flavius Renuus (konec 4. st.)

- čtyřsvazkové pojednání o římské armádě - Nárys vojenského umění (*De re militari / Epitoma rei militaris*)

Epigrafické památky

- nápisy v latině nebo řečtině zhotovené celou jednotkou nebo jednotlivci
- oficiální nápisy - zprávy o dokončení stavebních prací => možnost přesné datace
- nápisy sakrální povahy - na oltářích
 - náboženské preference a zvyklosti vojáků
 - oltáře oficiálního kultu - zasvěceny celou jednotkou
- nápisy na náhrobcích
 - často zmiňují hodnost a zařazení zesnulého
- na základě těchto památek je možné určit:
 - působnost určitých útvarů v rámci říše
 - etnické složení vojenských jednotek - na základě osobních jmen a náboženských kultů
 - strukturu armády

Ostatní písemné prameny - papiry a destičky

- papiry se dochovali především v suchých a teplých oblastech - Egypt
- dřevěné destičky jsou známy z Evropy - nejznámější z tábora Vindolanda na severu Velké Británie
- mezi tyto prameny patří:
 - původní úřední vojenské dokumenty
 - soukromá korespondence vojáků
- prameny se týkají:
 - každodenního života vojáků ve službě
 - administrativy - hlášení o stavu posádky, kontrola výstroje, žádosti o dovolenou

Hmotné prameny

Archeologické nálezy

- identifikace a výzkum legionářských táborů - jejich struktura a jednotlivé objekty
- výzkum auxiliárních kastelů
- výzkum působení legií - v míru / během válečného tažení
 - identifikace bojišť
 - pozůstatky obléhání - příkopy, náspy, valy, dočasná opevnění
 - Numantia (Španělsko)
 - Alésia (Francie)
 - Masada (Izrael)
- výzkum vojenské výstroje a výzbroje

- archeologické výzkumy umožňují sledovat vývoj armády a vojenství v dlouhodobějším horizontu

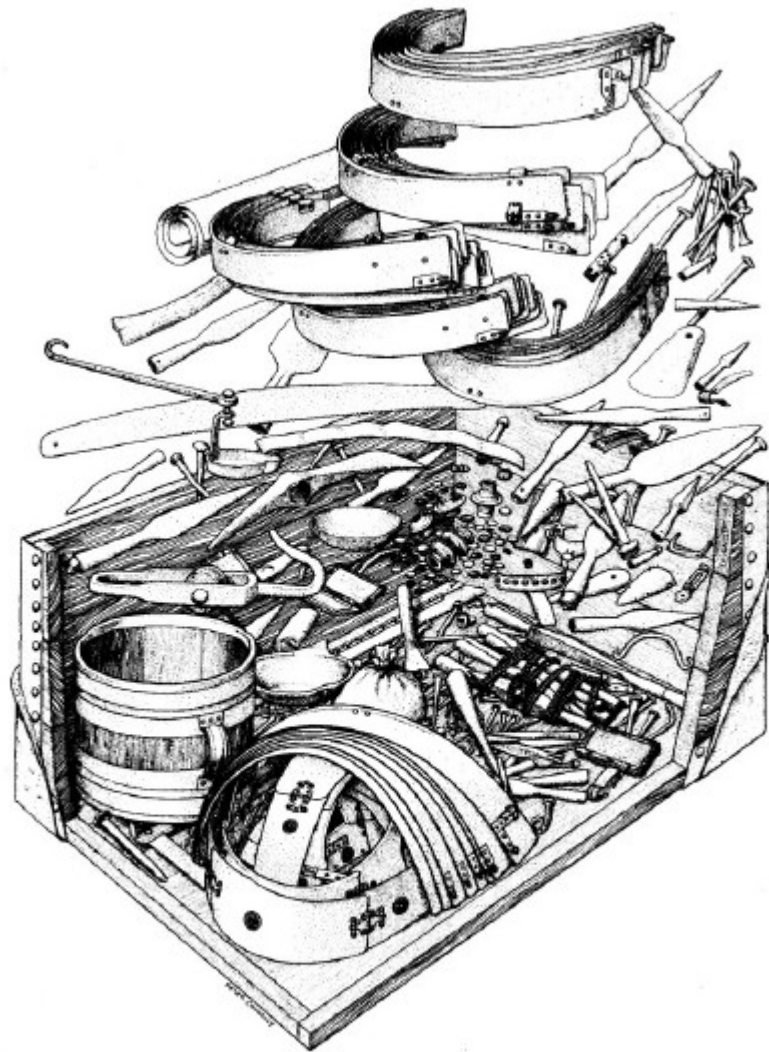
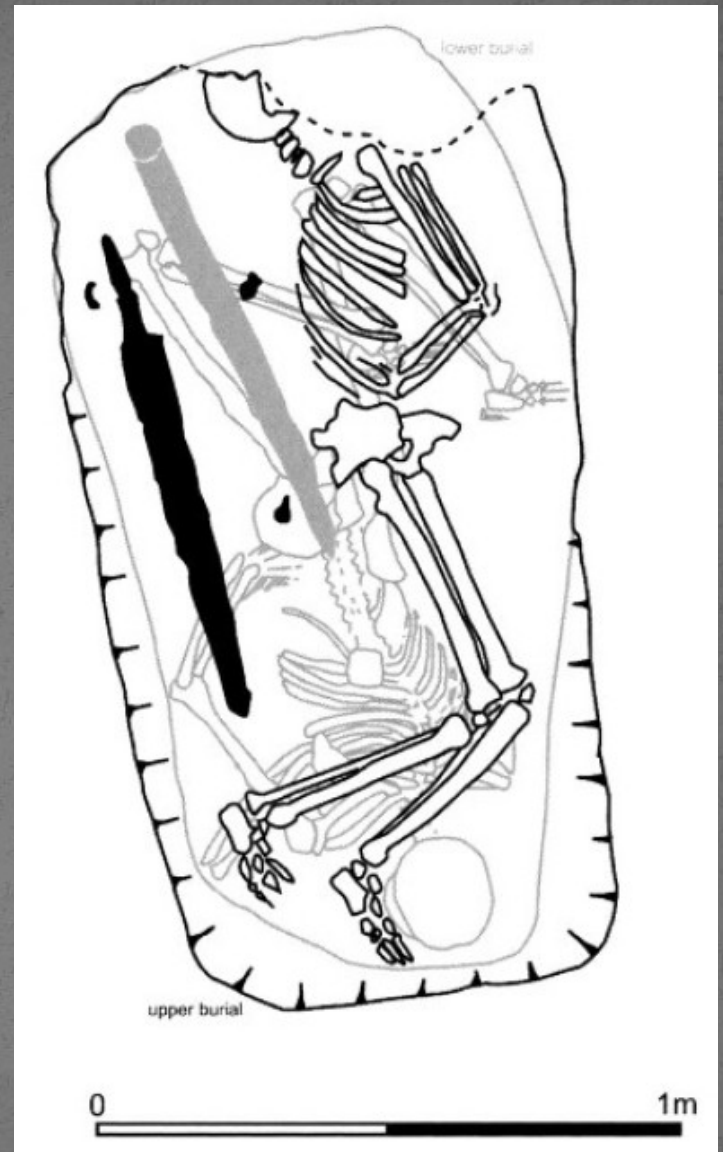

Figure 11: Corbridge Hoard reconstruction drawing (by Peter Connolly).

Umělecká díla

- pomáhají osvětlit jak vojáci vypadali, případně i činnosti, které vykonávali

- mozaiky
- reliéfy
- náhrobky
- nástěnné malby

- nejznámější památky

- Traianův sloup
- Tropaeum Traiani
- sloup Marka Aurelia

Raná armáda

- přímé písemné prameny pro poznání nejstarších forem armády nejsou dostupné - vlastní rané dějiny Říma prezentované římskými historiky jsou postaveny na legendách
- války v počátcích římských dějin jsou doménou aristokratických kruhů a jejich stoupenců
- hlavní pramenem jsou archeologické nálezy výstroje a výzbroje
 - železo postupně nahrazuje bronz
 - přilby - několik typů
 - ochrana je zaměřena hlavně na temeno hlavy
 - nejznámější - villanovský typ - skořepina s vysokým zašpičatělým hřebenem
 - přilba zvoncového typu - podobná villanovskému typu, ale bez hřebene
 - zbroj - velmi jednoduchá - obvykle sestávala z kovových destiček chránících hrud'

- později převzali Římané falangu hoplítů - patrně od řeckých kolonistů
 - hoplité - pěší těžkooděnci
 - zbroj si zajišťovali sami => vlastníci půdy / majetní občané
 - výstroj sestávala ze:
 - štítu - *hoplon* - o průměru 90 cm => hoplité
 - dřevěný potažený bronzovým plechem
 - přilba - několik typů => různý stupeň ochrany
 - pancíř - kovový nebo lněný vyztužený kovovými destičkami
 - náhlenice - *knémidy*
 - pouze výjimečně používali vojáci chrániče ruky a steh
 - výzbroj:
 - kopí - dlouhé asi 2,5 m - bodná zbraň
 - meče - druhotná zbraň
 - krátké - bodné nebo sečné typy
 - falanga - sevřená bojová formace, kdy bojovník v řadě částečně kryl svým štítem svého souseda
 - taktika spočívala v proražení protivníkovy šiku => rychlé rozhodnutí bitvy

Armáda po serviovských reformách

- rozdělení obyvatel do majetkových tříd na základě cenzu
- založení setninového sněmu - *comitia centuriata*
- povinností příslušníků každé třídy bylo opatřit si zbroj dle svého zařazení
- z počátku tvořili armádu:
 - nejbohatší občané - ti sloužili jako jezdcí - *equites* - v 18 jezdeckých centuriích
 - občané I. třídy - pravděpodobně plně vybavení hoplité - zřejmě původně oni tvořili první římskou falangu
 - později se připojili i ostatní třídy
- prameny o vyzbrojení příslušníků jednotlivých tříd nejsou zcela věrohodné
=> výstroj a výzbroj je téměř totožná - viz. tabulka

<i>Třída</i>	<i>Majetek (v assech)</i>	<i>Vybavení</i>	<i>Mladší</i>	<i>Starší</i>	<i>Celkem</i>
I.	100 000	Přilba, kulatý štít, holeně, pancíř, kopí, meč	40	40	80
II.	75 000	Přilba, obdélníkový štít, holeně, kopí, meč	10	10	20
III.	50 000	Přilba, obdélníkový štít, kopí, meč	10	10	20
IV.	25 000	(podle Tita Livia obdélníkový štít), kopí, vrhací oštěp	10	10	20
V.	11 000	Prak, kameny (vrhací oštěp)	15	15	30

Celkový počet pěchoty: 170 centurií

Specializované oddíly:

18 centurií jízdy

2 centurie stavitelů

2 centurie hudebníků

1 *proletarii* (*capite censi* neboli odhady podle hlavy – nejchudší občané, kteří neměli prostředky ani na nejzákladnější výzbroj, nebyli povinováni vojenskou službou a neorganizovali se do zvláštních útvarů, uváděl se pouze jejich celkový počet)

Polybiův popis armády

- způsob rozdělení vojska u Polybia je poplatné době za 2. punské války, i když své dílo psal až později (pol. 2. st. př. Kr.)
- římská armáda zůstávala i v této době pouze dočasnou záležitostí - občané byli povoláni do armády a po tažení se opět vraceli do civilu
- délka vojenské služby byla stanovena na maximálně 16 tažení nebo odsloužených let
- o velikosti a vyslání vojska rozhodoval každoročně senát
 - původně byli do boje vysíláni všichni bojeschopní muži - teprve později, s rozvojem státu a nárůstem konfliktů, bylo nutné vojenské síly dělit => nejpozději ve 4. st. př. Kr. se začíná objevovat výraz legie pro nejdůležitější vojenský útvar; dříve - *legio* = odvod, který zahrnoval všechny občany ve zbrani

Organizace armády

- v čele armády stál volený úředník s impériem - nejvyšší z těchto úředníků dostával k dispozici 2 legie, nižší pak obvykle pouze 1
- standardní legie zahrnovala 4200 pěšáků a 300 jezdců
- *equites* se rekrutovali z nejbohatších mužů, přičemž byli rozděleni do 10 oddílů - *turmae*, každý pod velením 3 dekurionů - *decuriones*
 - jádrem jízdy zůstávalo 18 jezdeckých centurií nejbohatších občanů, kteří měli nárok žádat náhradu za koně padlého v bitvě
 - v Polybiově legii však jízdu zastupují i jiní majetní občané
- výzbroj a výstroj Polybios nepopisuje - předpokládá se, že jízda bojovala v sevřeném šiku, vyzbrojena kopím a mečem; ochranu zajišťovala přilba, pancíř a kulatý štít

- dělení pěchoty bylo dvojitě

- podle výše majetku
- podle věku

- nejchudší občané (V. majetková třída) a mladíci, kteří ještě nebyli vhodní do hlavní linie sloužili jako lehká pěchota - *velites*

- v každé legii bylo 1200 *velitů* - o jejich uspořádání nebo velení není nic známo

- výzbroj

- svazek lehkých oštěpů
- meč

- výstroj

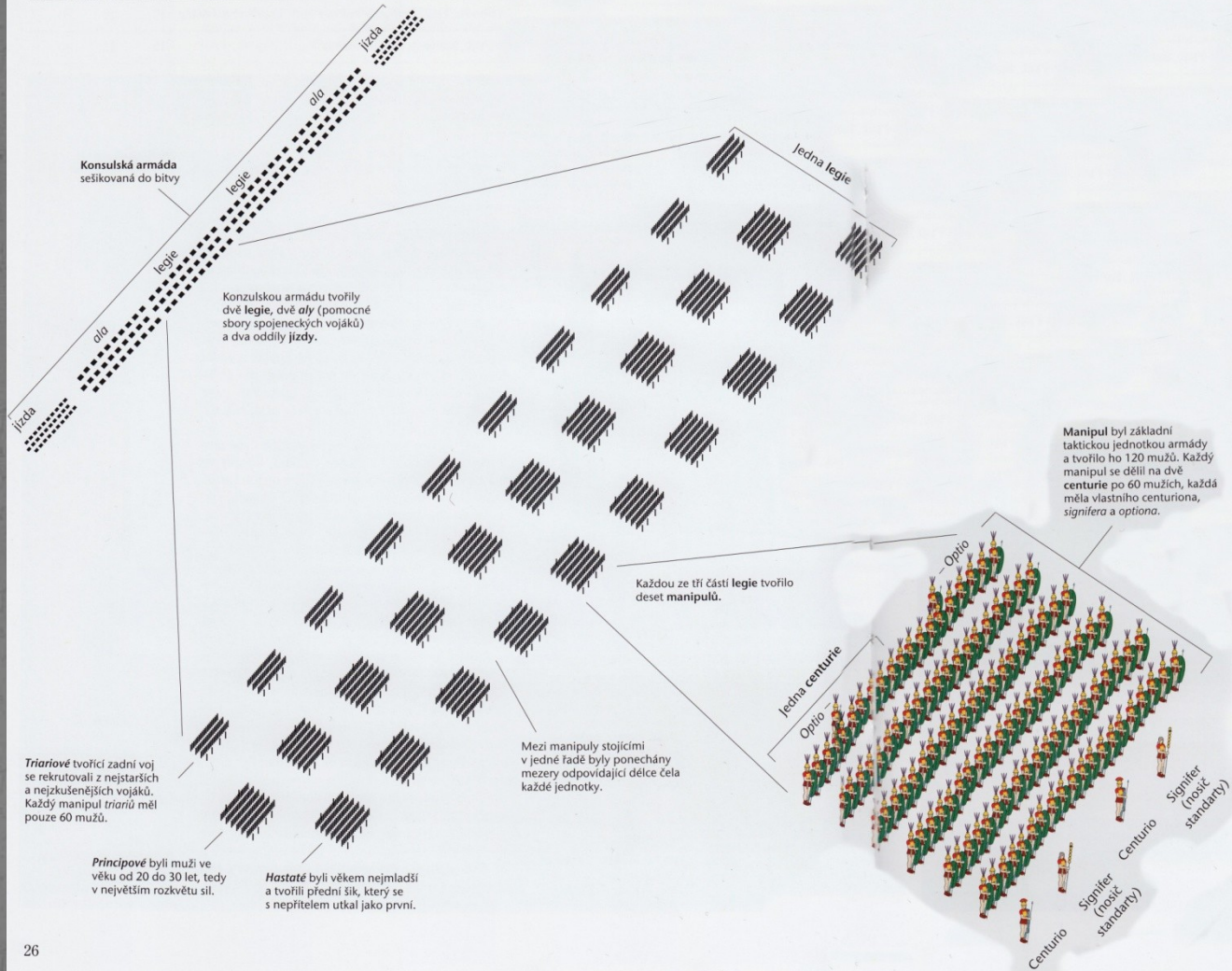
- okrouhlý štít
- někteří přilby - na přilbě měli všichni připevněn kus zvířecí kůže (nejčastěji vlčí) - usnadnění identifikace vlastních vojáků (odměňování nebo trestání jejich jednání)

- hlavní silou legie byla pěchota uspořádaná do 3 samostatných útvarů
 - 1. *hastati* - bojovali v první linii
 - mladší muži ve věku kolem 20 let
 - 2. *principes* - nejproduktivnější šik
 - muži ve věku od 20-30 let
 - 3. *triarii* - zadní šik
 - sestávající z nejstarších a nejzkušenějších vojáků
- legie sestávala z 1200 *hastatů*, 1200 *principů* a 600 *triariů*
- každá z těchto skupin byla následně dělena do 10 *manipulů* - základní taktická jednotka legie
- manipuly byly děleny do 2 *centurií*
 - v čele centurie stál *centurio*, jeho zástupce *optio*, nosič standarty *signifer* a velitel stráže *tesserarius*
 - při velení platilo pravidlo, že *centurio* pravé *centurie* byl služebně nadřazen *centurionovi* levé *centurie*
 - přítomnosti obou velel celému manipulu
 - vybíral *centuriona* vedlejší *centurie*

- součástí legie byly i spojenecké oddíly nazývané *alae* (křídla)
 - sloužili v nich hlavně příslušníci italických kmenů
 - velitelé byli tři prefekti - *praefecti sociorum*, kteří museli mít římské občanství
- *aly* byly uspořádány podobně jako římská pěchota
 - jednotky se dělily na kohorty
 - jejich přesný počet není znám, stejně jako kolik vojáků čítaly
 - uvádí se počet 400-600 mužů, i když velikost se mohla měnit v závislosti na velikosti *aly*
- každá *ala* měla stejný počet pěšáků jako legie, ale trojnásobný počet jezdců
- *aly* byly v boji umístěny vedle legie/legií
- nejlepší ze spojenců byli odděleny od *aly* a tvořili jízdní a pěší oddíly tzv. *extraordinariů*, kteří podléhali přímo konsulovi
- konzulskou armádu tvořily 2 legie a 2 *aly*

Legie podle Polybia

Výzbroj a výstroj

- základními zbraněmi římských legionářů byly:

- pilum - těžký vrhací oštěp

- sestávalo z dřevěné násady dlouhé asi 1,2 m, k níž byl připevněn tenký železný dřík asi 60 cm dlouhý, zakončený menším pyramidovitým hrotem

- tato konstrukce propůjčovala oštěpu vysokou průbojnost, jak ukázala moderní rekonstrukce
- rekonstrukce také ukázala, že maximální délka hodů se pohybovala kolem 30 m - pro efektivní účinek zbraně je nicméně nutné počítat se vzdáleností asi poloviční

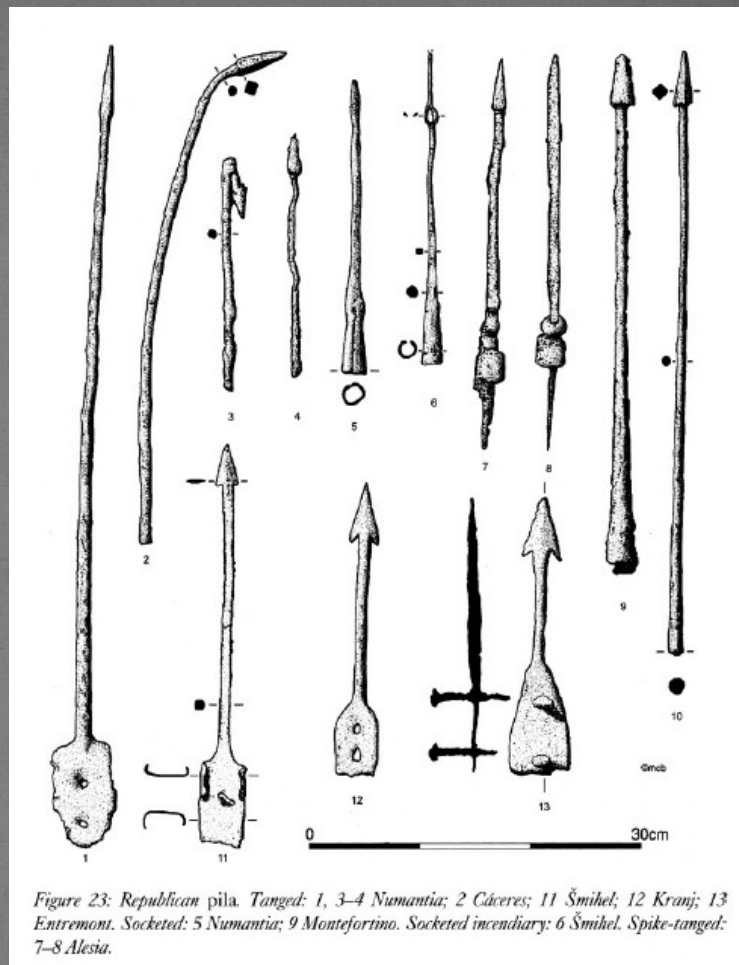

Figure 23: Republican pila. Tanged: 1, 3-4 Numantia; 2 Cáceres; 11 Šmihel; 12 Kranj; 13 Entremont. Socketed: 5 Numantia; 9 Montefortino. Socketed incendiary: 6 Šmihel. Spike-tanged: 7-8 Alesia.

- gladius - „hispanický meč“ - *gladius hispaniensis*
 - nahradil dřívější krátké bodné zbraně a stal se tak hlavní zbraní pro boj zblízka
 - i když to není zcela přesně známo, předpokládá se, že tento meč byl do výzbroje zaveden během 3. nebo začátku 2. st. př. Kr. během 1. nebo 2. punské války, kdy byl ve výzbroji iberských žoldnéřů
- ze střední republiky je známo jen málo exemplářů => není možné určit, nakolik byla tato zbraň běžná
 - meče z této doby jsou delší než pozdější a jejich čepel jsou velmi souměrné
- meč sloužil původně jako bodná zbraň, i když byl velmi účinný i jako sečná zbraň

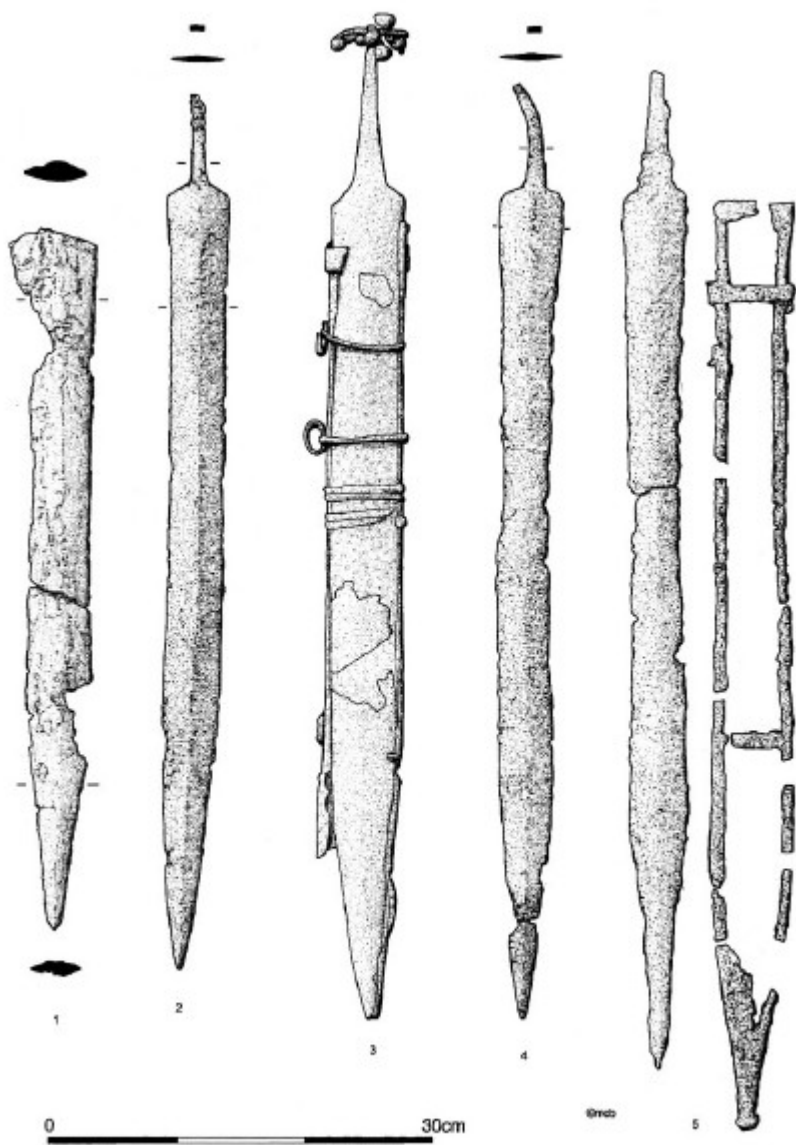
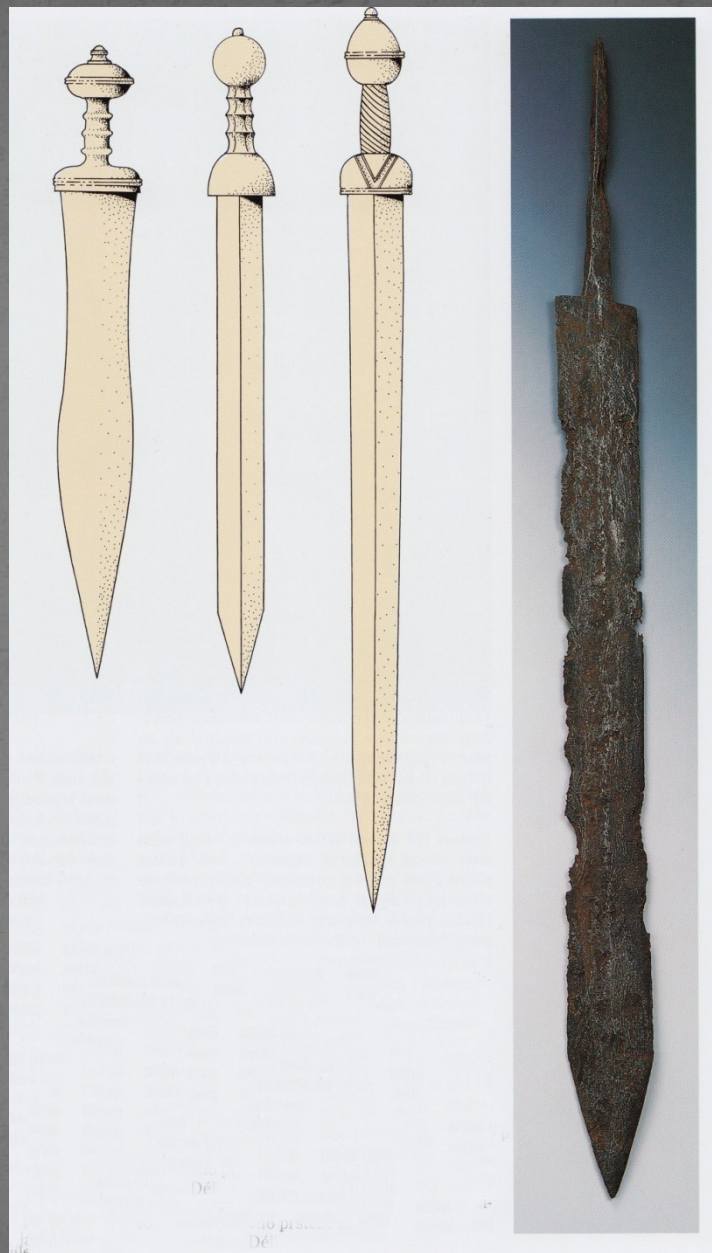
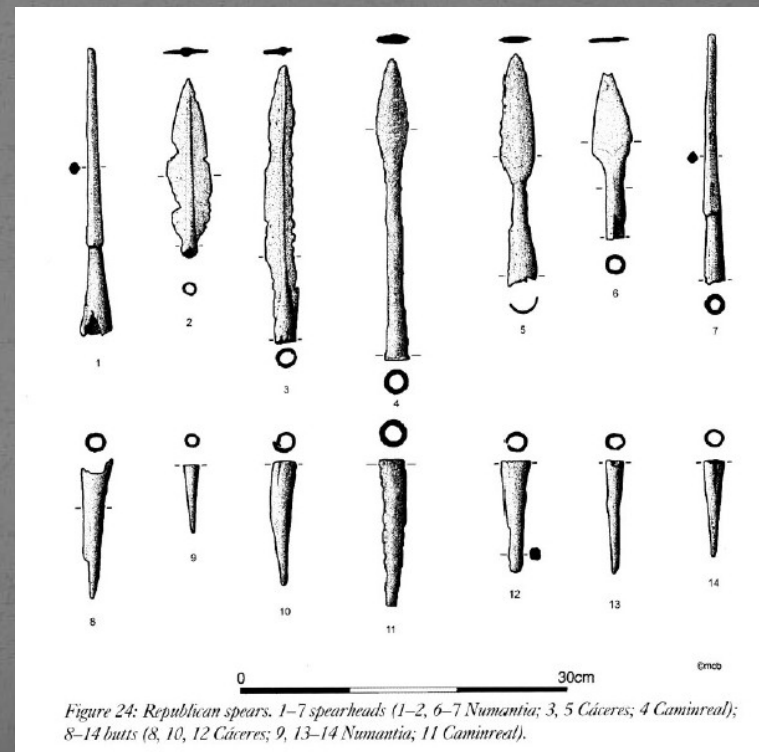
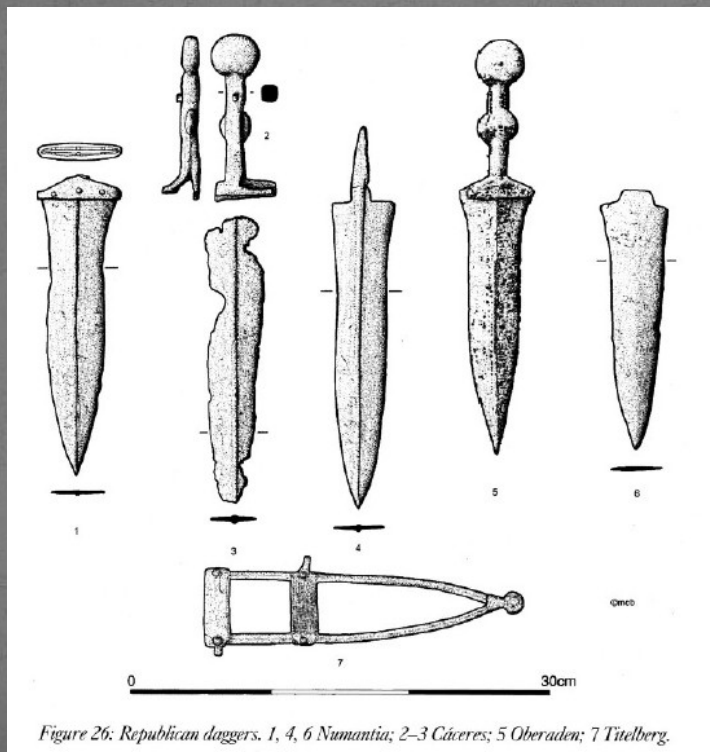

Figure 25: Republican swords. 1 Alfaro; 2, 4 Šmilhel; 3 Delos; 5 Giubiasco.

- pugio - dýka
 - používaná některými vojáky jako vedlejší zbraň
 - běžnější bylo široké použití v běžném životě
- kopí / oštěp
 - zbraň užívaná pouze triarii
 - obouruční zbraň, určená pouze pro boj zblízka

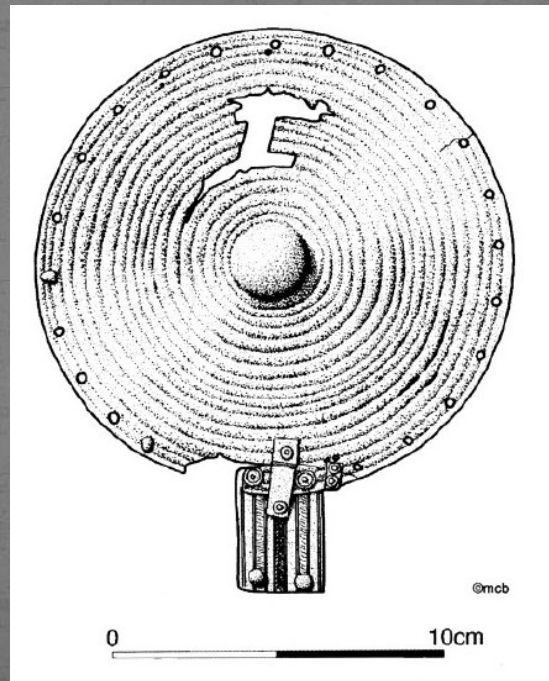
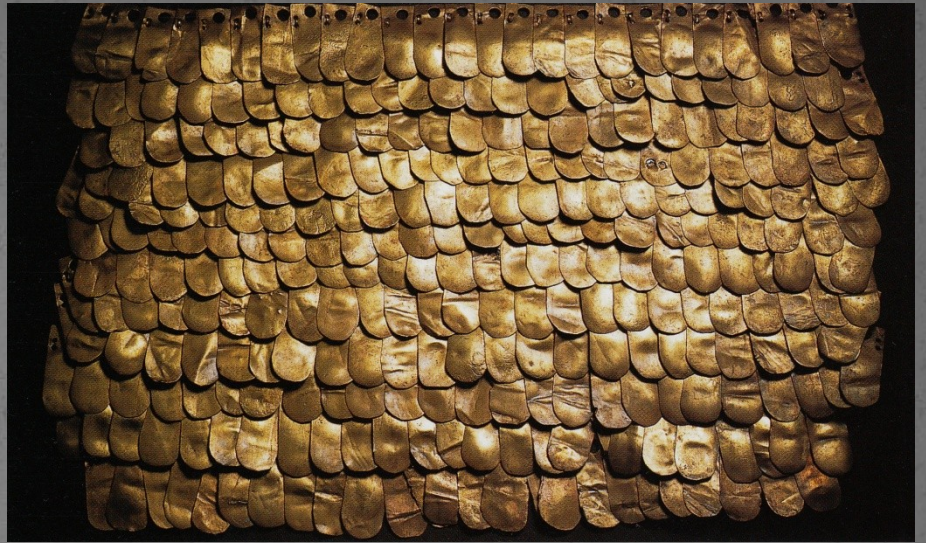
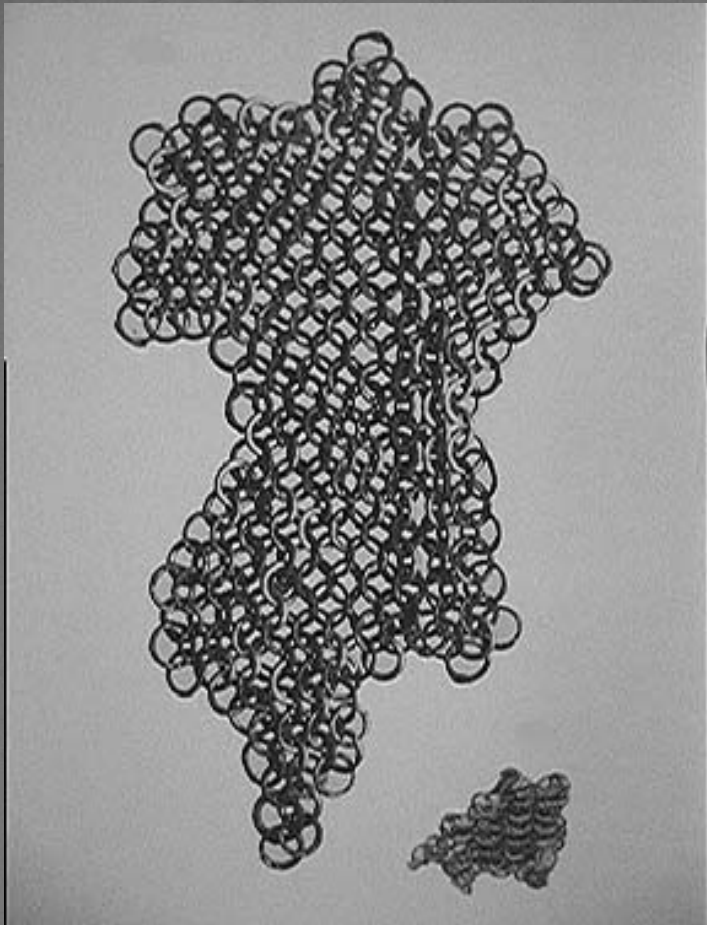

Výstroj

Zbroj

- používáno bylo několik druhů
 - nejdražší a zároveň nejlepší byla kroužková zbroj/košile, vyráběná spojováním kovových kroužků - *lorica hamata*
 - převzata od galských kmenů ze severu Itálie
 - zajišťovala dobrou ochranu a pohyb
 - nevýhodou byla velká hmotnost, zvláště pak u těch košil, které byly na ramenou zesíleny dvojitou řadou kroužků - tento problém pouze z části řešil opasek, který pomáhal částečně váhu rozkládat
 - druhým typem byla šupinová zbroj - *lorica squamata*
 - sestávala z malých bronzových šupin => méně ohebná než kroužková zbroj
 - obtížněji opravitelná

- mezi další typy patřili různé druhy kompaktních pancířů s naznačenou muskulaturou - svalové pancíře, zvoncové pancíře
 - používány byly hlavně vyššími důstojníky a jezdci
- vzhledem k ceně zbroje nosili někteří vojáci pouze náprsní destičky čtvercového nebo okrouhlého tvaru, vyrobené z bronzu nebo železa, které se na hrud' připevňovali pomocí řemíků
- pod každou zbrojí se nosily kožené kabátce patrně s vycpávkami
- přilby
 - stejně jako u pancíře známo několik typů => každý si zbroj obstarával sám
 - Montefortino
 - nejběžnější typ, galský původ
 - vysoce vyklenutá skořepina zakončená držákem na chochol, opatřená výběžkem na ochranu šíje a zavěšenými líčnicemi

- etrusko-korintský typ

- vyvinuta zřejmě z korintské přilby používané hoplity
- silně omezovala sluch a vzhledem k malým otvorům na oči i výhled
- italská varianta se nosila pouze s posunutím přilby do týla a otvory na oči tak plnili pouze dekorativní funkci

- z jižní Itálie přejaty i některé typy attických přileb - všechny zhotovovány z bronzového plechu

- za pozdní republiky byl používán i typ Coolus, který stejně jako typ Montefortino byl galského původu

- známy jsou i typy, které byly převzaty od Keltů - typ Agen a Port s širšími líčnicemi

- u jízdy byly používány všechny typy včetně boiótské přilby, která byla vyvinuta speciálně pro potřeby jezdce

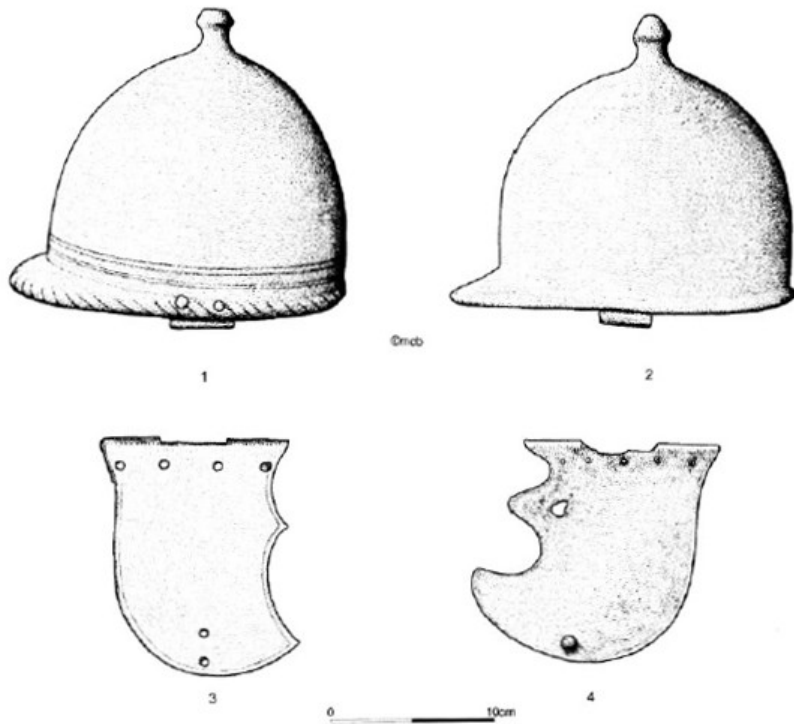
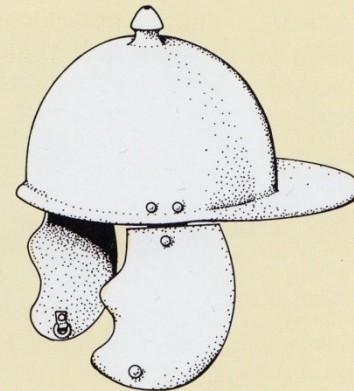

Figure 32: Republican helmets. 1 Unknown (British Museum); 2 Castellani (Not to scale). Cheekpieces. 3 Olympia; 4 Dodona.

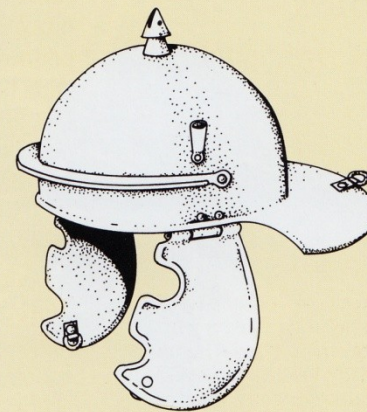
Přilba pozdního typu

(1. století př. n. l.)

Montefortino má oproti mladším typům širší lícnice a širší týlní štítek. Poskytovala dobrou ochranu před ránou vedenou na temeno hlavy.

Přilba typu Coolus (začátek 1. století n. l.) byla v mnohém podobná typu Montefortino, ale měla ještě širší lícnice a ochranu týlu. Také měla navíc zpevňující hřeben v přední části přilby, který měl chránit před útokem vedeným z tohoto směru.

Štít - *scutum*

- podle Polybia - obdélný tvar, silně vypouklý
 - délka 120 cm, šířka 76 cm
- z vyobrazení je znám i oválný štít
 - zhotovený ze dvou vrstev dřevěných pruhů dýhy, které byly na sebe kolmo poskládány a následně potaženy telecí kůží
 - horní a dolní okraj byl chráněn železným kováním a ve středu železnou puklicí
 - dochovaný exemplář z Egypta => provedena rekonstrukce – váha štítu 10 kg
- jízda používala menší štíty asi okrouhlého tvaru

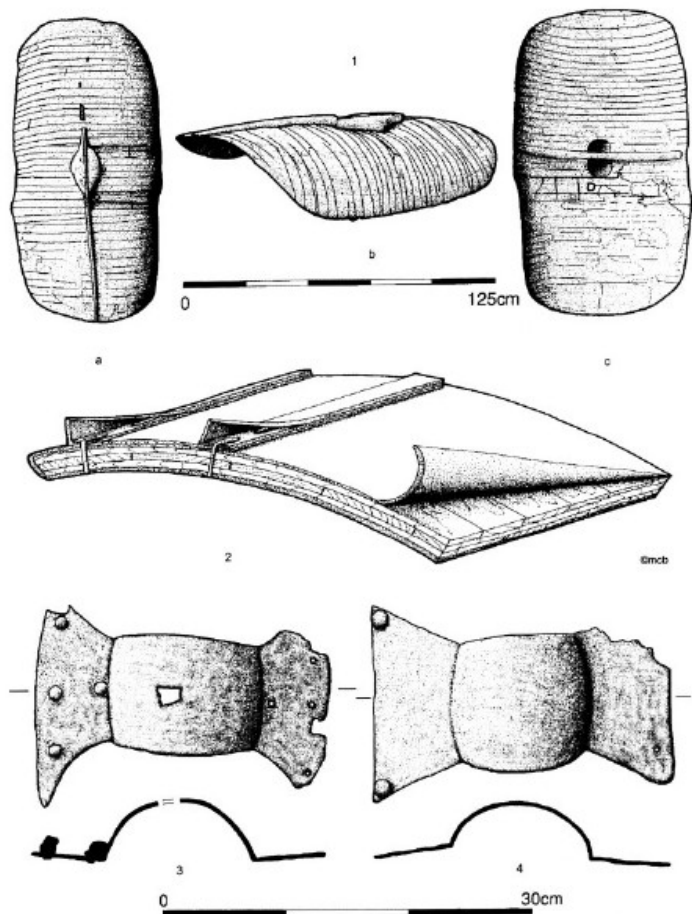
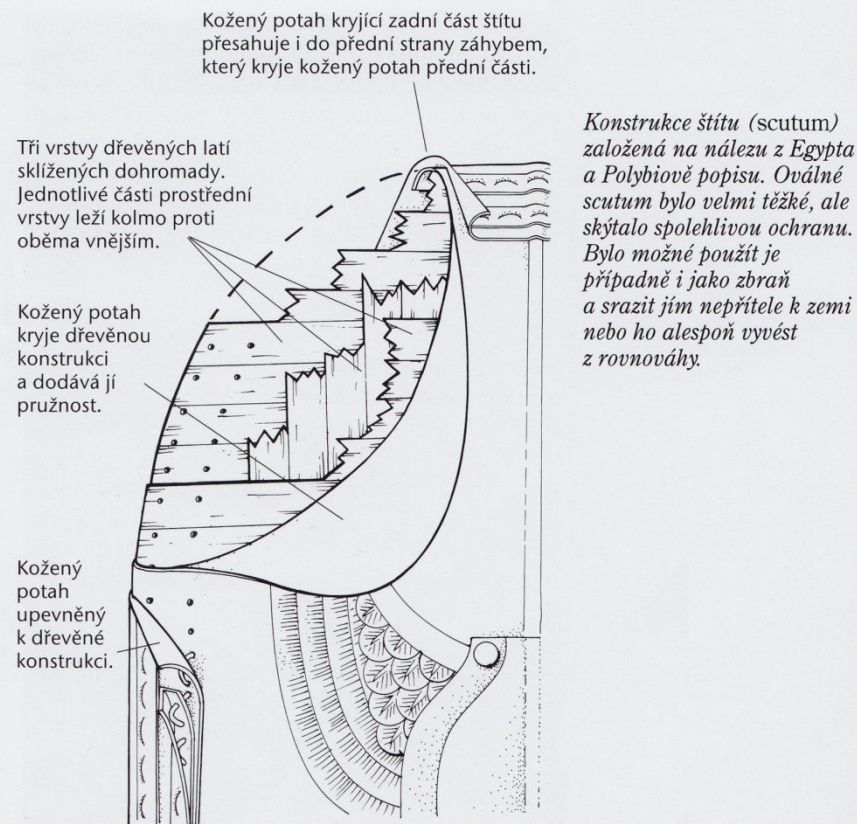
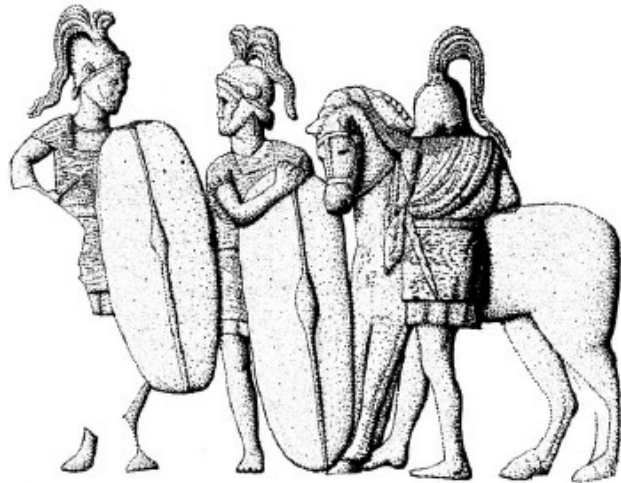

Figure 30: Republican shields. 1a-c Example found at Kasr al-Harit; 2 diagrammatic cross-section (not to scale); 3-4 bosses from Caminreal.

1

2

3

4

©mco

5

6

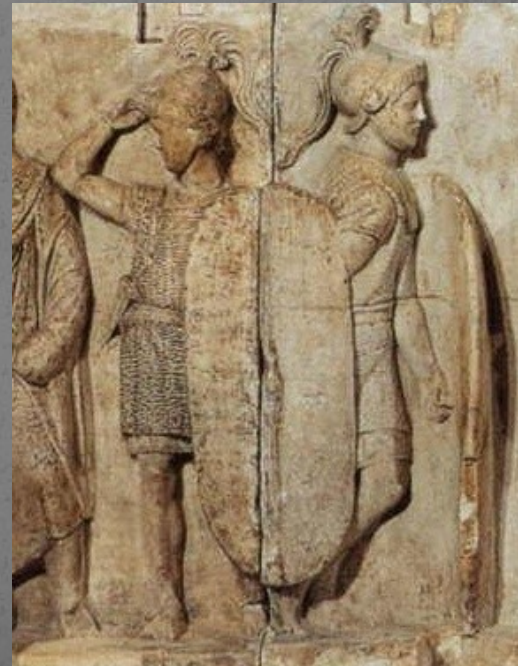

Figure 21: 'Altar of Domitianus Ahenobarbus'. 1-2, 5-6 Legionaries; 3 cavalryman; 4 officer (tribunus?). (Not to scale).

Legionáři na konci 3. století př. n. l.

Výjev zachycující skupinku legionářů z doby druhé punské války (218–201 př. n. l.). Podobně jako všichni vojáci, i římscí legionáři strávili bezpochyby spoustu času čekáním – tato skupinka si je krátí hrou v kostky, která byla po dlouhá staletí oblíbenou zábavou všech římských společenských vrstev bez rozdílu. Vlevo se nachází *hastatus* nebo *princeps*, nad ním stojí *veles*,

vpravo klečí veterán z oddílu *triarii*. Tito muži sloužili v armádě pouze dočasně a výzbroj i výstroj si pořizovali na vlastní náklady – z toho vyplývá značná různorodost v oděvu, ochranné zbroji i zbraních. Doklady o výstroji a výzbroji římských vojáků v tomto období jsou nicméně značně kusé, a tak obrázek zůstává z velké části jen hypotetickou rekonstrukcí.

Pilum: Rekonstrukce tohoto *pila* je založena na nálezech z italského Talamonaccia a slovinského Smihelu. Kovový dřík je mnohem kratší než u pozdějších *pil*, jazýčkem je zasazen do žlábků v dřevěné násadě. Hlavice je podstatně robustnější než u pozdějších kopí.

Přilba: Muž má na hlavě přilbu typu Montefortino s vysokou skořepinou, která dobře chránila horní část hlavy, ale byla opatřena jen úzkým chráničem šíje. V tomto případě není doplněna chocholem, přesto ozdoba z koňských žíní nebo tři per byla běžnou věcí.

Náprsni destička: Polybios se zmiňuje o tom, že nemajetní legionáři, kteří si nemohli dovolit pancíř, si chránili hrudník jednoduchou kovovou destičkou, nejčastěji tvaru pravoúhlého, jak je vidět na obrázku, nebo tvaru okrouhlého.

Meč: Není zcela jasné, kdy přesně Římané přejali hispánský meč (*gladius hispaniensis*). Jednalo se patrně o napodobeninu meče používaného iberskými žoldnéři, bojujícími v punských válkách na straně Kartága.

Vrhací oštěp: Hlavní zbraní *velitů* byly lehké vrhací oštěpy. V našem případě třímá lehkooděncem poměrně dlouhý oštěp s hrotem nasunutým na násadu a dva menší oštěpy s širším ostřím. Podle Polybia byl součástí výzbroje každého *velita* i hispánský meč, který však v této době ještě zřejmě nebyl příliš rozšířen – tento muž je proto vybaven jen krátkou dýkou.

Přilba: Legionář je vybaven zjednodušenou verzí přilby typu Montefortino bez lícnic chráničů, kolem skořepiny je ovinuta vlčí kůže. Podle

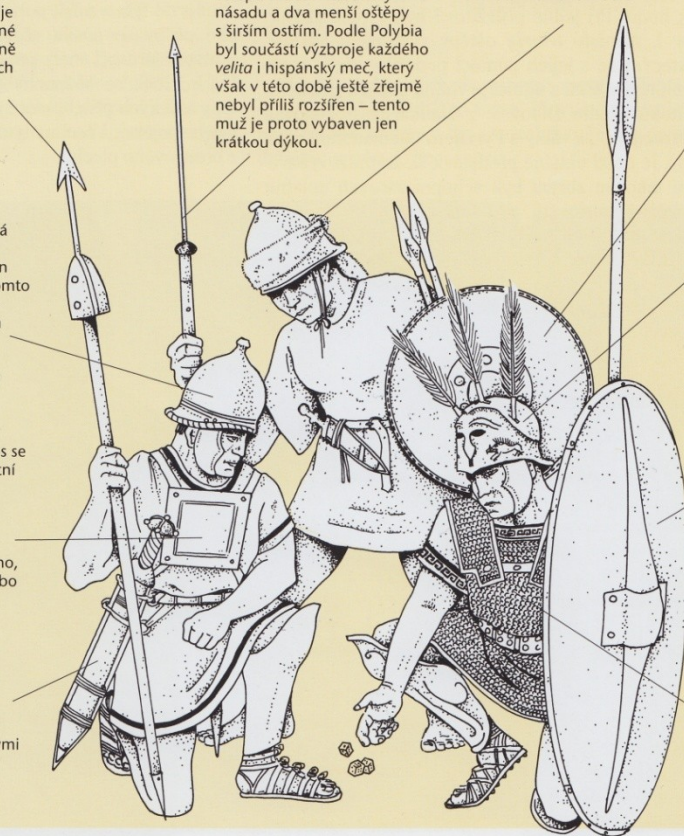
Polybia si *velité* tímto způsobem zdobili přilby, aby je jejich nadřazení uprostřed bitevních vřav snáze rozeznali.

Štít: *Velité* byli lehkooděnci určeni pro rychlý způsob boje, v němž by je těžké *scutum* zbytečně omezovalo. Namísto něj používali menší a výrazně lehčí okrouhlý štít.

Přilba: *Triarius* má na hlavě etrusko-korintskou přilbu, která byla patrně stejně rozšířená jako typ Montefortino. Je doplněna třemi péry, jež byla podle Polybia rudá nebo černá.

Štít: Jedná se o zcela běžné *scutum* s horní a dolní částí zpevněnou bronzovými kováními, středové žebro je uprostřed zesíleno kovovou puklicí. Rekonstrukce štítů tohoto typu jsou velmi těžké, jejich hmotnost se pohybuje kolem 10 kg. Kromě štítu je legionář vyzbrojen těžkým kopím o délce 2,4 m, používaným jako bodná zbraň.

Kroužková zbroj: Movitější legionáři nosili kroužkovou zbroj, kterou patrně převzali od Galů. Zdvouaná ramena fixovala zbroj na těle a zároveň zajišťovala dobrou ochranu v oblasti plecí.

Přechod od občanské armády k profesionální

- přechod byl dán několika faktory

- nutnost umístit do nově vzniklých provincií trvalé osádky – dočasní legionáři museli zůstat ve službě 10 i více let => vzhledem k tomu, že se jednalo o rolníky, takto dlouhá doba pro ně znamenala hospodářský krach

- mnoho konfliktů začalo pro Řím porážkou, což bylo způsobeno:

- nedostatečným výcvikem => trvalo léta, než noví branci nabrali potřebné zkušenosti

- pokud byl voják povolán do služby obvykle nesloužil ve stejné jednotce

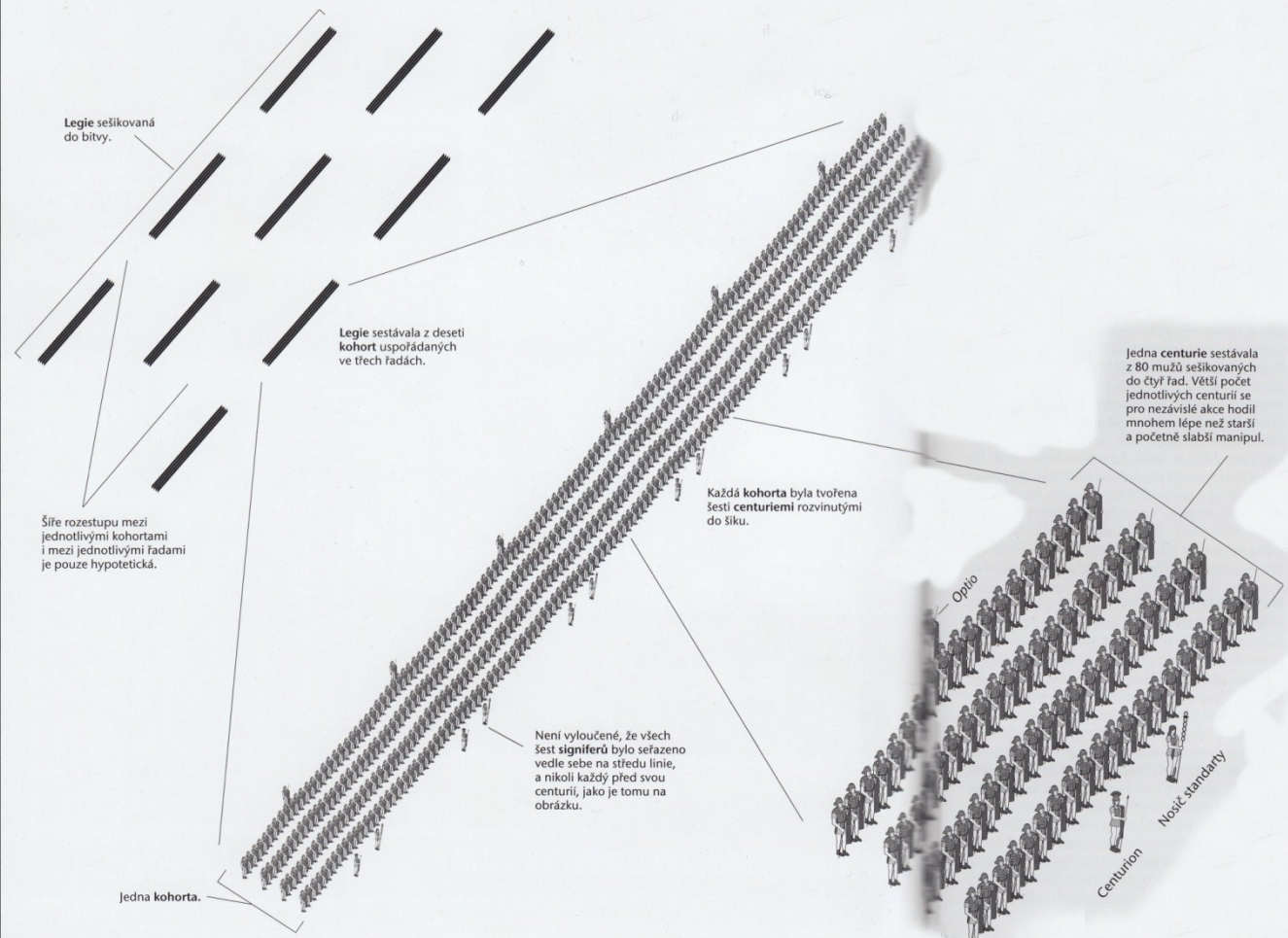
- občanský systém nebyl vhodný pro speciální jednotky - pro provádění stavebních prací nebo obsluhu vojenské techniky => armáda nebyla způsobilá při obléhání

- tyto problémy vedly k vytvoření trvalé / profesionální armády
- vytvoření profesionální armády je připisováno vojevůdci Gaiu Mariovi (157-86 př. Kr.)
 - ten po svém zvolení konzulem r. 107 a převzetí velení numidské války otevřel vojenskou službu i pro nemajetné občany, kteří neměli možnost do této doby do armády vstoupit
- celkově reorganizoval armádu
 - změnil se systém jednotek
 - dřívější znaky legií nahradil jediným - orlem
 - výzbroj a výstroj byla sjednocena a zajišťována státem => zmizely majetkové rozdíly

Organizace armády

- nejmenší organizační jednotkou zůstala i nadále centurie - počet mužů se zvýšil na 80
- 2 centurie tvořily manipul
- 3 manipuly tvořily kohortu - základní taktická jednotka
 - manipuly byly tvořeny 3 původními šiky staré armády, jejichž názvy zůstaly v označení hodností centurionů
 - každá kohorta čítala 480 mužů
 - do kohort byly po určité době řazeny i spojenecké jednotky
- rozdělení do kohort přinášelo několik výhod
 - jednodušší velení - rozkazy byly dávány velitelům 10 kohort, nikoliv 30 manipulům
 - kohorta nebo několik kohort mohlo výhodněji operovat samostatně v případech, kdy nebyl nutný zásah celé legie
 - větší flexibilita vedení boje - každá kohorta měla stejný počet vojáků i vybavení (v boji legie zaujímal postavení *triplex acies* - 4 kohorty v čele, 3 uprostřed a 3 vzadu)

Římská armáda po Mariových reformách

- mezi důležité výhody patřilo přenášení zkušeností
 - dříve vojáci po rozpuštění armády ztráceli původní bojeschopnost - s profesionální armádou jsou zkušenosti předávány dalším generacím a výcvik není krátkodobou záležitostí
- dalším důležitým faktorem byly specializovaní a zkušení řemeslníci, což vedlo k výraznému technickému pokroku
 - za Caesara byli tito specialisté schopni postavit most přes Rýn, vybudovat válečnou flotilu, zřídit obléhací násypy a stroje, nebo vybudovat opevnění
 - tito řemeslníci během úkolu tvořili samostatné pracovní jednotky – jinak byli rozptýleni po jednotlivých kohortách, kde plnili stejné úkoly jako zbytek mužstva
- vzhledem k tomu, že zanikla jízda i lehká pěchota, byly pomocné sbory rekrutovány v místech, kde se legie nacházela

Velení

- velení legie se často měnilo
 - velitele vykonával zvláštní zmocněnec římského místodržícího provincie s titulem legáta - *legatus legionis*
 - nebyl volen, ale jmenován
 - někteří z těchto legátů již dříve sami byli ve funkci místodržícího nebo veleli vojsku
- 6 tribunů
 - někteří z nich byli mladí a nezkušení aristokraté na počátku politické kariéry
 - stále více jich však bylo z jezdeckého stavu, kteří v armádě sloužili dlouhodobě => je možné je považovat za profesionály, stejně jako vlastní mužstvo
- centurioni => profesionalizace
 - o jejich výběru, kromě zápisků od Caesara, nemáme žádné informace - tzn. nevíme, jestli se jednalo o vojáky, kteří byli postupně povyšováni, nebo nastupovali do vojska již jako důstojníci

Armáda za principátu

- po smrti Augusta byla římská armáda již zcela profesionální a stálá instituce
- jejím jádrem zůstávaly nadále legie, z nichž některé vydrželi i několik staletí, zatímco některé zanikly - byly zničeny nebo (potupně) rozpuštěny
 - za Augusta jich bylo 28, přičemž ani později se jejich počet výrazně neměnil
- každá legie byla označena číslem a jménem, ke kterému se později připojilo několik přídomek
 - tento systém byl v mnoha ohledech chaotický, což bylo způsobeno tím, že mnoho legií mělo stejná čísla
 - staré legie lpěly na starém označení
 - pozdější císařové číslovali legie od 1

Římské legie za principátu

Legie	Zřízena	Zničena/rozpuštěna	Poznámky
I Germanica	pozdní republika	rozp. r. 70 n. l.	Rozpuštěna po vzpouře G. I. Civilise
I Adiutrix Pia Fidelis	Nero		Sestavena z mužů odvedených původně k námořnictvu.
I Italica	Nero		Zřízena v Itálii. Všichni původní rekruti měli mít výšku 1,8 m.
I Macriana	Nero	rozp. 69–70 n. l.	Fungovala velmi krátce, pouze během občanské války.
I Flavia Minervia Pia Fidelis	Domicián		Své tituly získala za věrnost Domiciánovi.
I Parthica	Severus		Vytvořena pro účely tažení proti Parthům.
II Augusta	pozdní republika/ Augustus		Původně patrně zvaná Gallica.
II Adiutrix Pia Fidelis	Nero		Sestavena z mužů odvedených původně k námořnictvu.
II Italica	M. Aurelius		Vytvořena patrně r. 165 n. l.
II Parthica	Severus		Vytvořena pro účely tažení proti Parthům.
II Traiana Fortis	Traján		„Silná“, patrně vyznamenaná za zásluhy ve válce s Dáky.
III Augusta Pia Fidelis	pozdní republika/ Augustus		
III Cyrenaica	pozdní republika		
III Gallica	Caesar		
III Italica Concors	M. Aurelius		„Svorná“, patrně zřízena r. 165 n. l.
III Parthica	Severus		Vytvořena z důvodu tažení proti Parthům.
III Macedonia	Caesar	rozp. r. 70 n. l.	Rozpuštěna pro zběhnutí ke G. I. Civilisovi
III Flavia Felix	Vespasián		„Šťastná“, sestavena z legií rozpuštěných r. 70 n. l.
III Scythica	M. Antonius?		
V Alaudae	Caesar	zničena za Domiciána?	„Skřivani“, sestavena v Zaalpské Galii
V Macedonia	pozdní republika		
VI Ferrata Fidelis Constans	Caesar		„Železná, věrná a pevná“
VI Victrix	pozdní republika		„Vítězná“
VII Claudia Pia Fidelis	Caesar		Čestný titul získala za věrnost Claudiovi r. 42 n. l.
VII Gemina	Galba		„Zdvojená“ – patrně vytvořená r. 70 n. l. sloučením dvou legií.
VIII Augusta	pozdní republika		
IX Hispana	pozdní republika	zničena za Hadriána?	Patrně zničena během Bar Kochbova povstání v Judeji.
X Fretensis	pozdní republika		„Fretenská“ – podle úžiny mezi Itálií a Sicílií.
X Gemina	Caesar		„Zdvojená“ – vytvořená sloučením dvou legií.
XI Claudia Pia Fidelis	pozdní republika		Čestný titul získala za věrnost Claudiovi r. 42 n. l.
XII. Fulminata	Caesar		„Metající blesky“
XIII Gemina Pia Fidelis	pozdní republika		„Zdvojená“ – vytvořená sloučením dvou legií.
XIV Gemina Martia Victrix	pozdní republika		Další „Dvojče“, ostatní tituly získala za potlačení Boudiccina povstání r. 60–61 n. l.
XV Apollinaris	Augustus		Apollón patřil k Augustovým oblíbeným božstvům.
XV Primigenia	Caligula	rozpuštěna r. 70 n. l.	Rozpuštěna pro zběhnutí ke G. I. Civilisovi
XVI Gallica	Augustus	rozpuštěna r. 70 n. l.	Rozpuštěna za zběhnutí ke G. I. Civilisovi
XVI Flavia Firma	Vespasián		„Pevná“, zformována jako nová legie z rozpuštěné XVI. Gallicy.
XVII	Augustus	zničena r. 9 n. l.	Zničena v Germánii.
XVIII	Augustus	zničena r. 9 n. l.	Zničena v Germánii.
XIX	Augustus	zničena r. 9 n. l.	Zničena v Germánii.
XX Valeria Victrix	Augustus		Patrně vyznamenaná za potlačení Boudiccina povstání v letech 60–61 n. l.
XXI Rapax	Augustus	zničena za Domiciána?	„Dravá, lačnicí (po vítězství)“.
XXII Deiotariana	Augustus	zničena za Hadriána?	Převzata z armády galatského krále Deiotara.
XXII Primigenia Pia Fidelis	Caligula		
XXX Ulpia Victrix	Traján		Vytvořena pro účely dácké války, během níž si vydobyla čestný titul „Vítězná“.

- každá legie měla své odznaky a symboly, které se objevovaly na štítech

- existovaly zřejmě i jiná poznávací znamení v rámci různých legií na úrovni jednotlivých vojáků, kteří tak projevovali svou příslušnost k určité legii – znamení na oděvu, zbraních; symbolem mohly být i gesta

- délka služby

- nejdříve byla Augustem stanovena na 16 let + 4 roky v oddílech veteránů, ve kterých byli vojáci osvobozeni od strážní služby a kasárenských prací; a do boje nastupovali pouze při obraně své základny nebo tábora

- později, když nastal nedostatek rekrutů, byla Augustem doba služby prodloužena na 20 let + 5 let v oddílech veteránů => tento systém zůstal v platnosti po celou dobu principátu

Organizace armády

- legie sestávala z 10 kohort
 - každá o 480 mužích - rozdělena do 6 centurií o 80 mužích, v čele s centurionem
 - centurie se dělila na 10 částí po 8 mužích - *contubernia*
 - příslušníci těchto *contubernií* během tažení sdíleli společně stan, nebo ložnici v kasárnách - společně se stravovali ...
- 1. kohorta měla v rámci legie (není jisté jestli u všech) zvláštní postavení a od ostatních se lišila
 - dělila se pouze do 5 centurií, ale o téměř dvojnásobném počtu mužů = 800 mužů
 - soudí se, že se skládala z veteránů a v rámci legie byla jakousi elitní jednotkou
 - centurioni této jednotky se označovali (vzestupně)
 - hastatus posterior
 - hastatus prior
 - princeps posterior
 - princeps prior
 - primus pilus

- pomocné zbory - *auxilia*

- vojáci do *auxilií* byli rekrutováni z místních obyvatel
- poskytovaly římské armádě většinu jízdy a vojáky vyzbrojené vrhacími nebo střelnými zbraněmi s větším akčním rádiem, než mělo pilum – pěší i jízdní lučištníci, prakovníci
- za Augusta provedena reforma
- existence 3 typů auxiliárních jednotek
 - pěší
 - jízdní
 - smíšené

- pěchota

- rozdělena do kohort o síle 500 (*quingenaria*) nebo 1000 (*milliaria*) mužů
 - navzdory těmto označením měla první jmenovaná kohorta obvykle pouze 480 mužů - 6 centurií po 80 mužích
 - druhá - *cohors milliaria* - pouze 800 mužů - 10 centurií po 80 mužích

- jízda

- stejný způsob organizace - oddíly označovány jako *aly*
- *ala quingenaria* - 512 jezdců rozdělených do 16 oddílů -
turmae - po 32 jezdcích
- *ala milliaria* - 768 jezdců rozdělených do 32 *turm*

- smíšené jednotky – *cohors equitate*

- zřejmě měli stejný počet pěšáků jako běžná kohorta, ale navíc ještě jednotku jízdy o 120 nebo 240 jezdcích (*quingenaria*, *milliaria*), kteří však nebyli pravděpodobně vycvičeni tak dobře jako příslušníci jízdní *aly*

Velení

- během principátu došlo k sjednocení systému velení
 - stálé vrchní velení - dvě nejvyšší funkce zastávají muži ze senátorského stavu
 - nejvyšším velitelem byl *legatus legionis* - věk kolem 30 let
 - jeho zástupce - *tribunus laticlavus* - věk kolem 20 let
 - minimální vojenské zkušenosti
- třetím nejvyšším důstojníkem byl *praefectus castrorum* - prefekt tábora
 - většinou se jednalo o zkušeného muže, bývalého centuriona, který většinu života strávil v armádě
 - zřejmě zodpovídal za řadu administrativních záležitostí
- 5 tribunů jezdeckého stavu - *tribuni augusticlavii*
 - prováděli různé úkoly, ale nepodléhala jim žádná jednotka

- 6 centurionů - stáli v čele každé kohorty
 - názvy hodností z dob republiky - vzestupně
 - *hastatus posterior*
 - *hastatus prior*
 - *princeps posterior*
 - *princeps prior*
 - *pilus posterior* (*pilus* - jiné označení pro *triaria*)
 - *pilus prior*

 - každý centurion měl v rámci centurie k dispozici skupinu důstojníků - *principales*
 - *optio*
 - *signifer*
 - *tesserarius*